

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

КЊ. LXXVIII, СВ. 1

ISSN 0350-185X
UDC 808

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS
AND
SASA SERBIAN LANGUAGE INSTITUTE

SOUTH SLAVIC PHILOLOGIST

Vol. LXXVIII, No. 1

Editorial Board

*Dr Rajna Dragičević, Dr Victor Friedman, Dr Najda Ivanova,
Dr Vladan Jovanović, Dr Aleksandar Loma, Dr Alina Maslova,
Dr Sofija Miloradović, Dr Miroslav Nikolić, Dr Slobodan Pavlović,
Dr Slobodan Remetić, Dr Jelica Stojanović, Dr Sreto Tanasić,
Dr Zuzanna Topolińska, Dr Anatoly Turilov, Dr Jasna Vlajić-Popović*

Editor-in-Chief

Rajna Dragičević

BELGRADE
2022

ISSN 0350–185X
UDK 808

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
И
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

ЛУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

књ. LXXVIII, св. 1

Уређивачки одбор

*др Јасна Влајић-Појовић, др Рајна Драгићевић, др Најда Иванова,
др Владан Јовановић, др Александар Лома, др Алина Маслова,
др Софија Милорадовић, др Мирослав Николић, др Слободан Павловић,
др Слободан Ремейић, др Јелица Стојановић, др Срејто Танасић,
др Зузана Тојолињска, др Анајолиј Турилов, др Викјор Фридман*

Главни уредник
Рајна Драгићевић

БЕОГРАД
2022

Први број *Јужнословенског филолога* изашао је 1913. године, у Београду. Часопис су покренули Љубомир Стојановић и Александар Белић, чланови Српске краљевске академије. Први уредник *Јужнословенског филолога* био је Александар Белић. Од броја XVIII часопис издају Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

808

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ = South slavic philologist / главни уредник Рајна Драгићевић. - [Штампано изд.]. - Књ. 1, св. 1/2 (1913) ; књ. 2, св. 1/2 (1921)-књ. 11 (1931) ; књ. 12 (1933)-књ. 17 (1938/1939) ; књ. 18, св. 1/4 (1949/1950)- . - Београд : Српска академија наука и уметности : Институт за српски језик САНУ, 1913; 1921-1931; 1933-1939; 1950- (Београд : Вірограф comp). - 24 cm

Полугодишње. - Друго издање на другом медијуму: Јужнословенски филолог (Online) = ISSN 2406-0763
ISSN 0350-185X = Јужнословенски филолог
COBISS.SR-ID 615183

Секретар Уређивачког одбора
др Владан Јовановић

Рецензенти

др Ивана Антонић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Рајна Драгићевић (Филолошки факултет, Београд), dr Irina Dulebová (Univerzita Komenského, Bratislava), др Валерия С. Ефимова (Институт славяноведения РАН, Москва), др Драгана Вељковић Станковић (Филолошки факултет, Београд), др Биљана Марић (Филолошки факултет, Београд), др Софија Милорадовић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Борис Ю. Норман (Белорусский государственный университет, Минск), др Људмила Поповић (Филолошки факултет, Београд), др Лариса В. Раџиурская (Университет Лобачевского, Нижний Новгород), др Слободан Реметић (Академија наука и умјетности Републике Српске, Бања Лука), др Владислава Ружић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Срето Танасић (Академија наука и умјетности Републике Српске, Бања Лука), dr Branko Tosovic (Karl-Franzens-Universität, Graz), др Анатолий А. Турилов (Институт славяноведения РАН, Москва).

Ово издање финансирало је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије према Уговору број 451-03-68/2022-14 који је склопљен са Институтом за српски језик САНУ.

Прихваћено на седници Одељења језика и књижевности САНУ 29. марта 2022.

Издају

Српска академија наука и уметности, Кнез Михаилова 35, Београд
Институт за српски језик САНУ, Кнез Михаилова 36, Београд

Коректура: Дивна Продановић

Коректура резимеа на руском: Стефан Милошевић

Коректура резимеа на енглеском: дрТатјана Ружин Ивановић

Припрема за штампу: Давор Палчић (palcic@eunet.rs)

Штампа: Вірограф comp d.o.o., Атанасија Пуље 22, Београд

Решењем Министарства за науку, технологију и развој Републике Србије, број 413-00-724/2002-01 од 17. 7. 2002. године, ова публикација је ослобођена пореза на промет.

САДРЖАЈ

Студије и расправе

Роман Н. Кривко: Иерусалимски тип служебной минеи в южнославянской письменности XIV–XV вв.	9
Роман Н. Кривко: Служабни минеј јерусалимског типа у јужнословенским рукописима XIV–XV века	46
Roman N. Krivko: Service Menaion of the Jerusalem Type in the South Slavic Manuscripts of the 14 th –15 th Centuries	47
Драгана В. Станковић: Употреба беспредлошких генитива у говору младих Врањанаца	49
Драгана В. Станкович: Употребление беспредложного родительного падежа в речи молодых людей из г. Вранье	76
Dragana V. Stanković: Use of Genitive without Prepositions in the Spoken Language of Youth from Vranje	77
Лиљия Р. Дускајева, Любовь Ю. Иванова: Гипертекст одной новости в медиалингвистическом преломлении	79
Лилија Р. Дускајева, Љубов Ј. Иванова: Хипертекст новинске вести кроз призму медијске лингвистике	100
Lilija R. Duskajeva, Lyubov Y. Ivanova: The Hypertext of a News Item through the Prism of Media Linguistics	100
Венера Г. Фатхутдинова: Структура и семантика производных глаголов поведения в русском языке	103
Венера Габдулхаковна Фатхутдинова: Структура и семантика изведених глагола понашања у руском језику	118
Venera Gabdulkhakovna Fatkhutdinova: Structure and Semantics of Derived Verbs of Behaviour in the Russian Language	119
Гордана Р. Штасни: О транскатегоризацији и псеудотранскатегоризацији у домену простора	121
Гордана Р. Штасни: О транскатегоризацији и псеудотранскатегоризацији в пространственной сфере	143
Gordana R. Štasni: About Transcategorisation and Pseudotranscategorisation in the Domain Space	145
Душка Б. Кликовац: О природи значења везника <i>док</i> кад означава супротност (контраст)	147
Душка Б. Кликовац: О природи сојуза <i>док</i> при означенију противопостављенија (контраста)	163
Duška B. Klikovac: On the Nature of the Conjunction <i>dok</i> ('while') Denoting Opposition (Contrast)	165

Миливој Б. Алановић: Један тип допунске <i>кад</i> -клаузе	167
Миливој Аланович: Один тип придаточного <i>кад</i> -предложения	187
Milivoj Alanović: Ergänzungssatz mit subjunktor <i>kad(a)</i>	187

Некролози

Академик Предраг Пипер (1950–2021) (Рајна Драгићевић)	189
Wiesław Boryś (1939–2021) (Марта Бјелетић)	199
Дорин Гамулеску (1936–2021) (Биљана Сикимић)	203
Олга Недељковић (1937–2021) (Виктор Савић)	207

Хроника

Међународни округли сто <i>Александар Невскиј и Савва Сербскиј: подвиг и свјатост в языке, литературе, культуре, истории.</i> Институт славјанској культуры Россійскогo государственного университета им. А. Н. Косыгина и Институт славјановедения РАН. Москва, 24. новембар 2021. г. (Ружица Левушкина) . .	213
Научни скуп <i>Актуелна питања лексикологије и лексикографије српског језика.</i> Андрићев институт. Андрићград, 8–10. октобар 2021. г. (Наташа М. Миланов)	217
Научни скуп <i>Актуелна питања српског правописа: Нови прилози српском правопису 2.</i> Матица Српска, Нови Сад, Одбор за стандардизацију српског језика, Београд, 23. октобар 2021. г. (Слободан Б. Новокмет)	225

Прикази и критика

Т. И. Вендина. <i>Антропологија диалектног слова.</i> Москва – Санкт-Петербург: РАН, Институт славјановедения, 2020, 682 стр. (Софија Милорадовић)	233
Татјана Трајковић, Надежда Јовић (ур.). <i>На темељима народних говора: зборник радова посвећен проф. др Јордани Марковић поводом одласка у пензију.</i> Ниш: Филозофски факултет Универзитета у Нишу, 2020, 739 стр. (Бранкица Ђ. Марковић)	243

Наташа Миланов. <i>Српски лексички фонд из угла њолисемије: глаголи, именице, њридеви</i> . Београд: Институт за српски језик САНУ, 2021, 465 стр. (Милица Љ. Стојановић)	253
Милош Ковачевић. <i>Србистички огледи</i> . Источно Ново Сарајево: Завод за уџбенике и наставна средства, 2021, 291 стр. (Миланка Бабић)	263
Илијана Чутура. <i>Међуоднос њрилога и њрилошких израза у савременом српском језику</i> . Јагодина: Факултет педагошких наука Универзитета у Крагујевцу, 2020, 295 стр. [електронско издање] (Милош Ковачевић)	275
Драгана Вељковић Станковић, Ивана Ђорђевић. <i>Меѡафоре и аналогије у настѡави српског језика – когнитивни ѡписи</i> . Београд: Јасен, 2021, 395 стр. (Јована Б. Јовановић)	284
Paweł Kowalski (ed.). <i>Słowotwórstwo w przestrzeni komunikacyjnej</i> . Warszawa: Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk, 2021, 372 стр. (Катарина Митрићевић-Штепанек)	295
Мотоки Номати и Сиори Киёсава (ред.). <i>Грамматика в обществе, общество в грамматике: исследования по нормативной грамматике славянских языков</i> . Москва: Центр славянско-евразийских исследований Хоккайдского университета, Издательский дом ЯСК, 2021, 304 стр. (Срето З. Танасић)	303

Библиографија

Библиографија за 2020. годину расправа и дела из индоевропске филологије и опште лингвистике која су изашла у Србији, Црној Гори и Републици Српској (Ана В. Голубовић)	309
---	-----

Регистри

Регистар кључних речи LXXVIII књиге <i>Јужнословенског филолога</i> , св. 1	427
Регистар именâ LXXVIII књиге <i>Јужнословенског филолога</i> , св. 1	429
Напомена	451

ОЛГА НЕДЕЉКОВИЋ

(Сарајево, 2. март 1937 – Чикаго, 20. април 2021)

У Сједињеним Америчким Државама изненада је преминула професор Олга Недељковић, истакнути српски (југословенски) и амерички слависта. Олга Недељковић потиче из угледне грађанске породице, кћи је Бранислава Недељковића, професора правних наука. Родила се у Сарајеву где је живео њен деда, протојереј Томо Поповић, ректор Сарајевске богословије. У току Другога светског рата пошла је у основну школу у Врњачкој Бањи, наставивши у Београду и завршивши је у Сарајеву, куда је породица пратила очеву намештења (на правним факултетима). Гимназију је, пропустивши једну годину из здравствених разлога, завршила с млађом сестром у Дубровнику (1951–1956), опет пратећи очев долазак у овај град ради истраживања у државном архиву. Дипломирала је славистику на Катедри за источне и западне словенске језике и књижевности до тада јединственога Филозофског факултета у Београду (1956–1960). Наставници и предавачи су јој били Радован Лалић, Кирил Теодорович Тарановски, Петар Ђорђевић, Радосав Бошковић, Светозар Николић, Богдан Терзић, Ђорђе Живановић, Милосав Бабовић и др. Међутим, њен је интерес за словенске старине поникао у дому, можда нарочито у породичним контактима с Владимиром Алексејевичем Мошином. Отац је, такође, тесно сарађивао с Теодором Васиљевичем Тарановским и Александром Васиљевичем Соловјевом. Уз изврсне услове за улазак у науку, у такву окружењу које је подразумевало и блиске везе с породицама угледних руских научника, њено познавање рускога језика досегло је завидан ниво.

Недуго по дипломирању Олга Недељковић се запослила на Катедри за српски језик тек основаног Филолошког факултета у Београду, као асистент на предметима Старословенски језик и Упоредна граматика словенских језика (1961). Врло активно ће овде радити више година, тесно сарађујући с проф. Мошином. Разишавши се с предметним наставником, проф. Ђорђевићем, докторску дисертацију под насловом „Употреба акценатских знакова у средњовековним јужнословенским споменицима“

одбранила је у Скопљу, а не у Београду (1967). Отуда је прешла на Задарско свеучилиште као доцент рускога језика (1968–1973).¹ У току последње школске године закратко је, преко Фулбрајтове стипендије, гостовала као наставник на славистичким одсесима Универзитета у Мичигену и Универзитета Јејл (1972/1973). Последњи период у Југославији провела је у истраживачком раду на Старославенском институту (тада „Светозар Ритиг“) у Загребу (1973–1975). Потом се запутила у Сједињене Америчке Државе, где ће остати до краја: још једну годину као гостујући предавач на Јејлу (1975/1976), и након тога, читавих тридесет година на Илиноиском универзитету у Чикагу, дочекавши крај наставничке каријере (1976–2007), само ће још једном гостовати на Јејлу (1989/1990). На Одсеку за словенске и балтичке језике и књижевности у Чикагу биће најпре гостујући ванредни професор (1976–1978), потом „за стално“ (1979) и редовни професор (1988). Отићи ће у пензију као професор емеритус. За све ове године, благодарећи стипендијама, активно је одлазила на усавршавања у различите центре – Јагелонски универзитет у Кракову (Унескова стипендија, 1967/1968), током летње паузе више пута је похађала курсеве словенских језика на универзитетима у Љубљани (1966), Софији (1967, 1969), Прагу (1971, 1973), Брну (1972); за потребе научног рада боравила је на Универзитету у Кембриџу (1974), Харварду и у Јавној библиотеци у Њујорку (1984), на Илиноиском универзитету у Урбани-Шампејну (1979–1994). Још у Задру руководила је Одсеком за руски језик и књижевност, а касније ће исту дужност обављати и у Чикагу у дужем периоду, где ће бити и управник постдипломских студија. У новој средини постаће члан различитих тела и организација: Северноамеричко друштво за српске студије, Друштво за словенске студије, Саветодавни одбор за средњовековне словенске студије у Северној Америци итд.

Живећи у Југославији, Олга Недељковић је највише пружила старословенистици у чијем је развоју живо учествовала, доносећи свеже идеје и интересовања, праћене систематичним истраживањима, понекад с полемичким жаром. Радови из овога периода добро су познати у домаћој и европској славистици и неки од њих се и данас наводе. Почети њенога уласка у науку поклапају се с годином сећања на Великоморавску мисију (863), па се у неколицини прилога она дотиче дела светих Ћирила и Методија, лексике Панонских житија, појавом и старином глагољице; овоме питању и доцније ће се враћати.² Више је радова посветила ак-

¹ О периоду из Београда, нарочито о околностима докторирања у Скопљу в. В. А. Мошин. *Под ѿрејџом*. Превод и коментари Н. Палибрк-Сукић. Београд–Панчево 2008, 185–188.

² Прилози из овога круга лепога су трага оставили у науци, па и широј култури: Житије Ћирилово, Житије Методијево. Превела Олга Недељковић, у: Климент Охридски, Константин Преславски и непознати писци. *Ћирило и Методије. Житија. Службе*.

ценатском систему и надредним знаковима у старим споменицима, што је област из које је одбранила докторску дисертацију, којом се у нашој средини мали број истраживача бавио.³ У вези с овиме Олга Недељковић ће се усмерити на одлике и проблем стварања ресавскога правописа.⁴ Неколико прилога посветила је словенским новозаветним текстовима, један Патерику, сваки пут из угла лексичко-текстолошке анализе, а старословенском лексичком развоју поклањала је и ширу пажњу,⁵ чиме њен рад из овога периода није исцрпен.

По одласку у Америку, Олга Недељковић се на старословенистичким темама задржала само још неколико година.⁶ Другачије потребе нове средине, пре свега у настави, помериле су њену истраживачку пажњу најпре на доцнији период, а затим и на разноврсније теме, везане за културну историју различитих словенских народа. Објављиваће радове о хрватском народном говору у времену хуманизма, Јурју Крижанићу, контрареформацији, словеначком протестантизму и настанку словенач-

Канони. Похвале. Београд 1964, 43–119, 145–172; Prilog proučavanju leksike Panonskih žitija. *Slovo* 13 (1963): 194–202; Još jednom o hronološkom primatu glagoljice. *Slovo* 15–16 (1965): 19–58; Neke inovacije u fonološkom sistemu prvobitne glagoljice. *Slovo* 21 (1971): 79–93; Još o glagoljici i ćirilici. *Bereiche der Slavistik. Festschrift zu Ehren von Josip Hamm.* Vienna 1975, 298–302; Влияние Великой Моравии в формировании письменности у южных славян. *Славянские культуры и Балканы*, I. София 1978, 231–259.

³ Akcenti ili neume u Kijevskim listicima? *Slovo* 14 (1964): 25–51; Акцентатски систем у Рилској повељи Ивана Шишмана. *Македонски јазик XVII* (1966): 127–141; Знаки ударений в средневековых сербских рукописях (XII–XIV вв.). *Источници и историографија славянског средњевоковја.* Москва 1967, 101–134; Знаки ударений в сербских до-ресавских рукописях. *Slavia* 37/1 (1967): 24–32; Problem istorije južnoslovenskog akcenta. *Filologija* 6 (1970): 113–129.

⁴ Правопис „ресавске школе“ и Константин Философ, *Сѣара књижевности*. Београд 1965 (и 1972), 467–475; Проблем рађања ресавског правописа и повеље из доба кнеза Лазара. *О кнезу Лазару.* Научни скуп у Крушевцу 1971. Београд 1975, 243–254.

⁵ Vukanovo jevanđelje i problem punog aprakosa. *Slovo* 18–19 (1969): 41–90 (за полемички одговор в. Ј. Врана. Истина о подријетлу и постанку Вуканова еванђеља. *Јужнословенски филолог XXVIII/3–4* (1970): 453–473); Staroslavenska sinonimika i problem staroslavenskih jezičnih redakcija. *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru. Razdio lingvističko-filološki* 4–5 (1968): 41–54; Редакције старословенског јеванђеља и старословенска синонимика. *Симпозиум 1100-годишнина од смрти Кирила Солунски*, 2. Скопје 1970, 269–279; Problem strukturnih redakcija staroslavenskog prijevoda Apostola. *Slovo* 22 (1972): 27–40; Problem tipologije slavenskoga paterika. *Slovo* 24 (1974): 7–16.

⁶ Месецослов Трновског јеванђеља. *Зборник Владимира Мошина.* Београд 1977, 147–152; Crkvenoslavenske tekstološke paralele u prijevodu Zlatoustove homilije u koje ne suditi na lica. *Slovo* 27 (1977): 27–60; Свети Сава и рашка правописна школа. *Сава Немањић – Свети Сава. Историја и предање.* Децембар 1976. Београд 1979, 177–188; Славянская филология в трудах итальянского слависта профессора Риккардо Пиккио. *Slovo* 29 (1979): 97–132.

кога књижевног језика, јужнословенској протестантској штампи, Јозефу Добровском, Јернеју Копитару, појединим граматичким питањима, али и књижевној историји – хришћанском хуманизму у поезији Кипријана Камила Норвида, Милошу Црњанском, Бориславу Пекићу.⁷ Више од деценије по доласку у Чикаго, привремено ће се вратити средњовековној проблематици,⁸ а трајни додир с темом задржаће периодичним освртима на научну продукцију. Неки од последњих радова везаних за овај период, колико можемо пратити, садржали су измењену перспективу, с иновацијама у теоријско-методолошком приступу.⁹

Већ у време научнога стасавања Олга Недељковић је учествовала на значајним скуповима (Краков, Загреб, Скопље, Београд, Беч итд.), да би у другом, уједно и доста дужем периоду, у Америци, наставила с врло живим учешћем на научним и стручним састанцима и скуповима (Чикаго, Њујорк, Блумингтон, Канзас Сити, Бостон, Сан Дијего, Сијетл, Колумбус, Сент Луис, Денвер, Њу Орлеанс, Хонолулу итд., али и у Европи – Загреб, Варшава, Београд, Љубљана, Софија, Москва). По свему судећи, саопштења читана на овим скуповима углавном нису објављивана,¹⁰ али из њихових наслова виде се доста разноврсна интересовања – од словенске палеографије, преко историје пољске књижевности (нпр. песник Јулијан Пшибош; пољска песничка авангарда), затим развоја граматичке и филолошке мисли у Хрватској и Словенији, бугарске књижевне и језичке прошлости (нпр. улога Вука Карацића у настајању бугаристике, Пајсије Хиландарски у историји бугарског књижевног језика), потом, преко генетске, социолингвистичке (политичке) и културне типологије јужнословенских језика, словеначког протестантизма, стилских каракте-

⁷ An Alternative Reading of the “Lament Over Belgrade”. *Serbian Studies* 13/1 (1999): 232–264; The Form and Function of the Literary Dream in Miloš Crnjanski’s *The Journal about Čarnojević*. *Serbian Studies* 14/2 (2000): 231–258; Do Supernatural Elements Exist in Borislav Pečić’s *How to Kill a Vampire: The Poetics of a Magical Umbrella*. *Serbian Studies* 15/1 (2001): 35–49; Postmodernism, Metafiction, Metahistory, or Myth in Borislav Pečić’s *Golden Fleece*. *Serbian Studies* 17/2 (2003): 379–438; “The Destruction of Reality, or the Myth of Man” in Borislav Pečić’s essay-manifesto: “The Myth of Literature and the Myth of Reality”. *Serbian Studies Research* 1/1 (2010): 69–101 итд.

⁸ The Linguistic Dualism of Gavriilo Venclović and ‘Prosta Mova’ in the Literature of the Orthodox Slavs. *Studia Slavica Mediaevalia et Humanistica Riccardo Picchio dicata*. Roma 1986, 597–613; Языковые уровни и характерные черты диглоссии в средневековых текстах православных славян, *American Contributions to the Tenth International Congress of Slavists*, Vol. 1. Linguistics. Columbus 1988, 265–300.

⁹ Slovo o polku Igoreve and Listener/Reader Reception Theory. *Time Flies 2. Festschrift for William R. Veder*. Amsterdam 2003, 221–244; The Politico-Ecclesiastical Conflict Underlying the Initiative for Compiling the Gennadius Bible of 1499 and the Further History of the Church Slavonic Bible up to the Present Day. *Serbian Studies* 18/2 (2004): 411–445.

¹⁰ Пред собом имамо биографију с библиографијом, коју је, без нарочите пажње, саставила О. Недељковић (концем 2005).

ристика бугарштица, анафоре у јужнословенским народним песмама, до модернога српског песништва. Осим наведенога, Олга Недељковић је немалу енергију улагала у методiku наставе и практично савлађивање словенских језика (нарочито пољскога) на радионицама посвећеним учењу централноевропских језика за потребе америчке пословне заједнице и владе.

На факултету у Чикагу Олга Недељковић је, током свога радног века, држала већи број међусобно некад и врло удаљених предмета из области славистике: Структуру савременог рускога језика, Структуру савременог пољскога језика, Увод у словенску лингвистику, Пољску лингвистику, Пољску поетику, Историју пољскога језика, Руску лингвистику, Руску поетику, Руску авангарду, Историју рускога језика, Руски језик на различитим нивоима (практични курс), Старословенски језик, Словенску културну историју, Ренесансу и барок у Пољској, Реформацију у културној историји словенских народа, Постмодернизам у словенским књижевностима, Руску кинематографију и можда још понешто. Њеним одласком из Југославије традиционална старословенистика је изгубила много – и не само српска или југословенска. Али, тиме је добила америчка славистика у широком смислу речи. У новој средини она је била јединствени стручњак с много знања пренетих из најбољих европских традиција, која су тамо била потребна и, неретко, та знања је требало ставити у функцију практичних потреба. Њена културна и научна радозналост и саме су је водиле у нове теме, подстичући је на примену нових метода у истраживањима. – Највећи део живота провела је у Чикагу, граду с великим бројем српских досељеника. Иза себе је оставила живе успомене у свим срединама у којима је радила као професор и научник.

*Виктор Савић**

* viktor.savic@isj.sanu.ac.rs